

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет іноземної філології
Кафедра німецької і романської філології

**СПЕЦИФІКА КАТЕГОРІЇ ПЕРЕХІДНОСТІ ІСПАНСЬКОГО
ДІЄСЛОВА ТА МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ЙОГО НА УРОКАХ
ГРАМАТИКИ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконала: студентка 481 групи
Спеціальності: 014.02 Середня освіта
(Мова і література іспанська)
Освітньо-професійної програми:
Середня освіта (Мова і література
іспанська)
Липунова Катерина Дмитрівна

Керівник: канд. філол. наук, доцент
Ткаченко Л. Л.

Рецензент: канд. філол. наук, доцент
Хан Г. О.

ЗМІСТ

ВСТУП		3
РОЗДІЛ 1.	КАТЕГОРІЯ ПЕРЕХІДНОСТІ В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА	
1.1.	Грамматична категорія перехідності дієслова в іспанській мові.	6
1.2.	Перехідні та неперехідні дієслова як члени граматичної опозиції категорії перехідності.....	9
РОЗДІЛ 2.	СПЕЦИФІКА ПЕРЕХІДНИХ ДІЄСЛІВ В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ.....	16
2.1.	Перехідні дієслова зі значенням зміни процесів і станів.....	16
	2.1.1. Перехідні дієслова зі значенням зміни фізичного стану об'єкта.....	17
	2.1.2. Перехідні дієслова зі значенням зміни психоемоційного стану об'єкта.....	20
2.2.	Перехідність і лабільність іспанських дієслів.....	24
2.3.	Нульовий додаток у перехідних дієсловах.....	28
РОЗДІЛ 3.	ПРЕДСТАВЛЕННЯ КАТЕГОРІЇ ПЕРЕХІДНОСТІ ДІЄСЛОВА НА УРОКАХ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ У ЗСО.....	33
3.1	Обґрунтування подачі граматичного матеріалу «Перехідні дієслова» на уроках іспанської мови.....	33
3.2	Система вправ для введення та закріплення граматичного матеріалу з теми «Перехідні дієслова» на уроках іспанської мови.....	36
ВИСНОВКИ	.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....		43
СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....		46

ВСТУП

Оскільки питання про граматичні категорії є одним з основних спрямувань сучасної лінгвістики, темою нашої кваліфікаційної роботи є специфіка граматичної категорії перехідності іспанського дієслова, під час розгляду якої виникають непорозуміння, зумовлені тим, що попри пильну увагу дослідників до проблеми перехідності дієслова, окремі важливі теоретичні та практичні питання ще досі залишаються недостатньо з'ясованими. Зокрема, до таких питань належить проблема визначення категорійного статусу категорії перехідності.

В іспаністиці ця проблема вирішується з урахування кількох параметрів:

- 1) семантичного (за семантичним критерієм перехідним вважається дієслово на позначення дії, що переходить на об'єкт, значення якого безпосередньо залежить від різних значень певного дієслова);
- 2) синтаксичного (за синтаксичним критерієм об'єкт перехідного дієслова повинен бути прямим, його відсутність сигналізує про неперехідність дієслова);
- 3) семантико-синтаксичного (наголошується на наявності двох складників перехідності – функціонально-синтаксичної позиції прямого об'єкта та лексичної семантики дієслова);
- 4) морфологічного (з регулярними та нерегулярними словотворчими показниками перехідності).

Суперечки викликає взаємодія перехідності дієслова з іншими категоріями, зокрема станом, діатезою та видом. Так, у багатьох дослідженнях при визначенні перехідності дієслова апелюють до категорій стану та діатези; деякий період у мовознавстві перехідні дієслова взагалі трактувались як форми категорії стану. У центрі уваги лінгвістів і досі залишається підпорядкованість та взаємовплив категорій

перехідності та стану, хоча, на думку В. Виноградова, зв'язок перехідності зі станом не є основним у визначенні статусу категорії перехідності [7, с. 106].

Таким чином, **актуальність** дипломної роботи визначається спрямованістю сучасних граматичних студій на дослідження граматичних категорій різних частин мови, у нашому випадку – специфіки категорії перехідності іспанського дієслова. Категорія перехідності, зважаючи на неоднорідність думок лінгвістів щодо її статусу, потребує окремого вивчення.

Метою кваліфікаційної роботи є визначення специфіки категорії перехідності як багатогранного семантичного поняття у сучасній іспанській мові.

Досягнення мети дослідження передбачає розв'язання таких **завдань**:

- опрацювати наукову та методичну літературу з поставленого питання;
- дослідити особливості реалізації категорії перехідності іспанського дієслова;
- розглянути перехідні слова зі значенням зміни фізичних процесів і станів (психічного і емоційного);
- проаналізувати поняття нульової реалізації додатка перехідних дієслів;
- описати методику вивчення перехідних дієслів на уроках іспанської мови у ЗСО.

Об'єктом дослідження у нашій дипломній роботі виступає категорія перехідності, **предметом** – перехідні, неперехідні та лабільні дієслова.

Методи дослідження зумовлені метою, поставленими завданнями та фактичним матеріалом. У нашій роботі використані загальнонаукові методи: *індуктивний та дедуктивний*; із лінгвістичних методів було

використано *описовий*, що дав нам змогу розкрити граматичні явища (перехідності, лабільності) та проаналізувати функціонування перехідних дієслів іспанської мови на сучасному етапі розвитку. Кожен дослідницький метод, використаний в нашій роботі, втілюється у певну систему логічних дій, стандартизованих прийомів збору, обробки й узагальнення фактів про явище перехідності в іспанській мові.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження сприятимуть систематизації знань із проблем сучасної граматики іспанської мови і можуть бути використанні на заняттях з практики усного та писемного мовлення іспанської мови, практичної й теоретичної граматики на факультеті іноземної філології, у практиці викладання іспанської мови в закладах середньої освіти.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, списку довідкової літератури.

РОЗДІЛ 1

КАТЕГОРІЯ ПЕРЕХІДНОСТІ ДІЄСЛОВА В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

1.1. Граматична категорія перехідності дієслова в іспанській мові

Категорія перехідності є однією з граматичних категорій у сучасній іспаністиці, яка привертає увагу багатьох лінгвістів. Перехідність – це особлива властивість деяких дієслів, що полягає у можливості приєднувати прямий додаток. Дієслова, що мають таку характеристику, називаються перехідними, а ті щоїї не мають – неперехідними. До перехідних відносяться дієслова із значенням дії, спрямованої на предмет, наприклад: *escribir una carta* – писати листа, *coser un traje* – шити костюм, *comprar los regalos* – купувати подарунки, тощо. До неперехідних відносяться дієслова, що можуть позначати рух, розміщення у просторі, фізичний і моральний стан: *volar* – літати, *enfermar* – хворіти, *arder* – палати, *poder* – могли, *ir* – йти, тощо.

Термін "перехідність" (або "транзитивність") походить від латинського дієслова "transirse" – *ir através* [32, с. 489]. Перехідність (або транзитивність) – це особлива характеристика деяких дієслів, що полягає у можливості приєднувати прямий додаток. Головними тут є ставлення до об'єкта дії, вираженого дієсловом [35, с. 412–413]. Порівняймо:

María puso el libro sobre la mesa / Pedro va a la playa con su hermana menor.

Із лексичним значенням перехідних і неперехідних дієслів пов'язана їхня синтаксична відмінність: перехідні дієслова поєднуються з означеністю об'єкта в знахідному відмінку: *amar*(кого? що?), а неперехідні – можуть вживатися зовсім без додатка або вимагають

додатка лише в непрямих відмінках без прийменника або з ним: *ir* – ходити, *pasear (por)* – гуляти (де?).

Залежно від лексичного значення одне й те саме дієслово може виступати як перехідне і неперехідне:

L madre trabaja la pasta para cocer los pasteles pascuales /

El padre de Eugenia trabajaba de carpintero muchos años.

Вживання деяких неперехідних дієслів як перехідних пов'язано з диференціацією їхнього лексичного значення [52, с. 143]. Таким чином, функція перехідності накладається на неперехідні дієслова, щоб отримати дієслова з новим значенням або дієслівні перехідні сполучення (конструкції). Порівняймо: *Ayer durmió en la casa de su hermano / La madre duerme a la hijita.*

Синтаксична перехідність дієслів полягає у семантиці впливу на об'єкт [33, с. 52]. У лінгвістиці перехідні дієслова дії або діяльності (*leer* – читати, *bailar* – танцювати, *fumar* – курити) та дієслова, семантика яких спрямована на характеристику суб'єкта (*escuchar* – слухати, *sentir* – відчувати, *observar* – спостерігати, *conocer* – знати) називають *граматично перехідними*, адже в їхній семантиці немає значення впливу на об'єкт, вираженого знахідним відмінком. *Семантично перехідні* або *дійсно перехідні* дієслова, на відміну від граматично перехідних, є об'єктними, тобто об'єкт дії (прямий додаток) зазнає перших змін [5, с. 144]. Семантика такого дієслова орієнтована на характеристику об'єкта, позначаючи цілеспрямовану дію [10, с. 42]. Граматично перехідні дієслова, у яких результат дії не відбивається на об'єкті, позначають як *слабоперехідні* або *псевдоперехідні* [5, с. 144]. Порівняймо: *construir una casa* – будувати дім (семантично перехідне дієслово); *amar una persona* – любити людину (слобоперехідне).

Здатність дієслова керувати залежними словами – актантами Л. Теньєром було названо валентністю, а актантами дослідник називає

"умовно учасники ситуації (істоти або предмети), що беруть участь у процесі в будь-якій якості" [23, с. 117]. Виходячи з кількості актантів, Л. Теньєр поділяє всі дієслова на чотири групи: *авалентні* (безособові), *одновалентні* (неперехідні), *двовалентні* (перехідні з одним додатком), *тривалентні* (перехідні з двома додатками) [23, с. 117]:

La ciudad arde en fiestas / La madre lava al niño/ La madre lava al niño con una pastilla de jabón. Отже, під дієслівною валентністю мається на увазі властивість дієслів вимагати певну кількість іменних чи прийменникових синтагм після себе [32, с. 355].

Специфіка більшості сучасних мовознавчих досліджень полягає у встановленні зв'язків між відомими явищами або фактами дисциплін, суміжних з наукою про мову. Так, і поняття перехідних дієслів дозволяє розглядати власне функціональні властивості дієслів – їх здатність бути перехідними – у межах транзитології. *Транзитологія* як напрямок у сферах соціальних наук вивчає різні перехідні стани або періоди [24, с. 90]. Отже, перехідність дієслова – це лексико-синтаксична категорія, яка полягає у поповненні семантичної недостатності перехідного дієслова за рахунок синтаксичної конструкції, в якій він потенційно реалізується [17, с. 117], тобто таке дієслово здатне поєднуватися з іменником у формі знахідного відмінка з \без прийменника.

Дієслово в граматичній будові іспанської мови займає абсолютно виняткове місце унаслідок широкої розгалуженості своєї системи і тієї великої ролі, яку дієслівні форми відіграють в побудові речення. Дієслово – це частина мови, яка називає дії або представляє стан, прояв ознаки, зміну ознаки і тому подібне як дії [17, с. 207–213].

Взагалі, іспанське дієслово має широку систему видо-часових форм, протиставлення дійсного і пасивного стану, протиставлення дійсного, умовного і наказового способів тощо. Це основні дієслівні категорії, що охоплюють всю систему дієслова в цілому [4, с. 90–93], і за спрямованістю дії на об'єкт, усі дієслова діляться на перехідні і

неперехідні.

Проблема перехідності в сучасній іспанській мові заслуговує особливої уваги. У цій галузі виявляються вельми своєрідні властивості і тенденції розвитку, які неодноразово були предметом обговорення і давали привід для різних тлумачень.

У найширшому сенсі перехідними можна було б вважати ті дієслова, значення яких потребує заповнення додатком особливого характеру, на відміну від тих, які жодного додатку не вимагають [7, с. 521]. Питання про розподіл дієслів на перехідні та неперехідні належить до найскладніших питань теоретичної граматики.

1.2. Перехідні та неперехідні дієслова як члени граматичної опозиції в категорії перехідності

Лінгвістичні словники майже однаково розкривають тлумачення перехідного дієслова, дія якого, передусім, переходе на сам об'єкт дії, що синтаксично є прямим додатком [38, с. 202; 43, с. 391]. Наприклад: *romper la taza* – розбити чашку; *cavar el pozo* – вирити колодязь. Окрім дієслів конкретної дії, до перехідних належать деякі дієслова, що позначають процес мовлення, мисленнєву діяльність, чуттєві спричнення тощо. Наприклад: *decir la verdad* – говорити правду; *contar la historia* – розповісти історію; *sentir dolor* – відчувати біль; *oir un sonido* – чути звук. О. О. Селіванова під перехідними дієсловами має на увазі такі, що реалізують можливість або неможливість валентності прямого об'єкта в синтаксичній позиції додатка [39, с. 552].

Проте в межах цієї широкої категорії можна виділити дві підгрупи [34, с. 48–54]: з одного боку, дієслова із значенням настільки конкретним, що їх загальна семантика не викликає жодних сумнівів, хоча вони і потребують прямого додатка, з іншого боку, дієслова із

значенням настільки незрозумілим, що вони набувають конкретного і відчутного значення лише в контексті, залежно від прямого додатку. Якщо взяти, наприклад, дієслово “*matar*” (убивати), є цілком зрозумілим, що не можна вбивати без об'єкту і в результаті акту вбивання мають бути убиті. Таким чином, об'єкт при дієслові “*matar*” повинен або бути виражений, або матися на увазі. І цілком можна уявити собі речення, в якому при “*matar*” об'єкт не вказаний.

Наприклад: *Él mató mi perro. Juan mató a Luis. Le mataron en la guerra.*

Існують також дієслова, значення яких, за відсутності уточнюючого додатку, настільки неясно, що речення взагалі не має достовірного значення. Так наприклад, речення “*ella toma*” без прямого додатку, є незрозумілим. Якщо додати до цього дієслова “*los libros*”, підкріпиться основне значення дієслова – значення більш-менш фізичного акту “взяття”. Якщо ж додати додаток “*medidas*”, то значення дієслова стає більш слабким і метафоричним; об'єкт робить на нього настільки сильний вплив, що поєднання цих двох елементів стає чимось єдиним, набуває характеру зрощення фразеологізму або ідіоматичного висловлення, в якому тоне і власне значення іменника, що відіграє роль додатка. Так, іменник “*medidas*” як додаток до дієслова “*tomar*” має, звичайно, зовсім не те значення, яке воно має, наприклад, у складі вираження “*medidas de longitud*” тощо. В інших поєднаннях такого типу центр тяжіння може бути повністю перенесений на додаток, а дієслово стає у таких випадках чимось на зразок допоміжного елементу, показника дієслівності всієї словосполуки.

Дієслова, з точки зору того, чи виражають вони за своїм значенням спрямованість дії на який-небудь об'єкт і, як наслідок цього, чи можуть вони приймати додаток, підрозділяються на перехідні і неперехідні дієслова [7, с. 105–106; 30, с. 324–341].

Усі знаменні дієслова з цієї точки зору діляться на перехідні

та неперехідні. При цьому слід враховувати, що дуже часто переосмислення дієслова веде до зміни його характеристики як перехідного або неперехідного.

До неперехідних відносяться дієслова, які виражають дію, що не поширюється на об'єкт, а замикається в самому суб'єкті (агенті) [25, с. 76]. У цей клас входять дієслова із значенням стану; положення в просторі тощо. Характерними ознаками неперехідних дієслів є:

- нездатність приймати додаток;
- відсутність форми пасивного стану.

У складі одиниць фразеологізмів - еквівалентів дієслів - провідний компонент (дієслово) також може мати форму пасивного стану; в цьому випадку привід стоїть після всієї одиниці фразеологізму

Перехідні дієслова, на противагу неперехідним, виражають дії, направлені на той або інший об'єкт. Через це вони можуть:

- приймати додаток;
- мати форму пасивного стану (окрім невеликої групи).

Із перехідних дієслів лише декілька дієслів, що мають значення відношення, вони не утворюють форму пасивного стану, оскільки вони не позначають жодної дії. Перехідність дієслова може розкриватися [27, с. 68-69]:

а) у сполучуваності з прямим додатком;

б) у сполучуваності з прийменниковим додатком. Прийменнику цьому випадку є показником перехідності дієслова на об'єкт, що позначає особу або персоніфікован у річ. Наприклад:

Saludar al médico – Вітати лікаря.

Saludar a la aurora – Вітати зорю.

За Є.В. Литвиненко, прямий додаток є істотою або предметом, на які спрямована дія перехідного дієслова і має певні особливості в іспанській мові [17, с. 187–188]:

- відповідає на питання *¿a quién?, ¿qué?*;
- додається до дієслова без прийменників, за винятком прийменника *a*, перед прямим додатком, представленим особою (а також включно з їхніми іменами, прізвиськами та прізвищами) – *mira a los viajeros; no oiga a Marta*;

- може бути замінений на займенник: *Perdroescribelacarta – laescribe*;
- за умов трансформації у пасивне речення прямий додаток стає підметом – *la carta se escribe por Perdo*.

Окрім того, у ролі прямого додатку можуть виступати [17, с. 188–189]: а) іменники з артиклем чи без нього, причому, замість артикля може вживатися інші детермінати (присвійні, вказівні займенники, числівники) – *hojeaba la revista; compran caramelos; tomó su asiento*; б) особові займенники – *a ellos les miraba con atención*; в) інфінітиви – *enseñar a leer; tartar de buscar*.

Окрім власно семантично перехідних дієслів (іншими словами, дієслів, в яких перехідне значення основне), в перехідному значенні часто вживаються дієслова, основне значення яких є неперехідним. Наприклад, деякі неперехідні дієслова можуть набувати значення каузативності (“змусити когось або щось виконувати відповідну дію”) [9, с. 28–30], в якому вони є перехідними.

Деякі дієслова, зазвичай неперехідні, можуть зустрічатися в перехідному вживанні у конструкціях.

Дієслова, в яких перехідне значення основне, можуть уживатися абсолютно, тобто без додатку (у дійсному стані). У цьому випадку жодного переосмислення дієслова немає; дієслово залишається перехідним, оскільки об'єкт дії зрозумілий з контексту, або ж він неістотний (мається на увазі як таке, здібність до здійснення дії): *Benito lee (un libro, una novela, una revista etc.)* – Беніто читає (книгу,

роман, журнал тощо); *Ana come (una manzana, un helado, un caramelo, un postre... etc.)* – Анна їсть (яблуко, морозиво, цукерку, десерт... тощо).

У таких випадках можна говорити про контекстуальні чинники. Так, О. О. Селіванова зазначає, що якщо прямий додаток у реченні відсутній, хоч і можливий, дієслово може кваліфікуватися двояко (як перехідне чи неперехідне) [39, с. 552].

Таким чином, в цілому, в іспанській мові розмежування між перехідними і неперехідними дієсловами набагато менш чітке, аніж в українській; у ряді випадків перехідність або неперехідність відповідного дієслова розкривається лише в контексті, у словосполученні [13, с.144–148].

Семантичну характеристику речення з перехідним дієсловом можна представити таким чином:

sujeto – predicado – complemento directo.

Така схема, яка виникла у західній традиційній граматиці, завжди мала у своїй основі припущення, що така синтаксична схема позначає дії, виконані агентом дії (суб'єктом-підметом), які переходять на об'єкт дії або виконують перехідну дію на нього ж [30, с. 216]. Проте розуміння цього не є абсолютним критерієм визначення перехідних дієслів, а лише є простим поясненням їх функціонування.

Деякі граматики намагаються з'ясувати поняття перехідності, применшуючи тим самим сферу його вживання. Так, А. Бельо, наприклад, додає відмежування агента дії від об'єкта над яким виконується дія [26, с. 302–314]. Р. Секо вказує, що на об'єкт впливає завершена дія, яка над ним виконується, коли досягається її виконання, що указує на зв'язок між перехідністю і певними аспектуальними значеннями самого речення (доконаність / недоконаність дії) [37, с. 128–132]. Загалом, семантична модель перехідності, яку пропонує традиційна граматика, використовує різноманітні фактори, такі як

віддаленість суб'єкта, модифікація об'єкта, над яким завершується дія і які можуть варіювати незалежно одне від одного [31, с. 95].

Модель семантичної схеми функціонування перехідного дієслова ми можемо представити так:

Агент 1 (суб'єкт – підмет) – Дія (перехідне дієслово-присудок) – Агент 2 (об'єкт-прямий додаток).

Така модель має значення не тільки в іспанській мові, а й в багатьох інших. Але і для загальної граматики існує проблема визначення того, які межі існують для структури перехідності, яку формально називають семантичним прототипом перехідності [7, с. 105–106; 36, с. 64–69]. Можна вважати, що перехідність – це складне поняття, яке аналізується у своїх компонентах, і в якому приймають участь усі фрази та речення у меншій чи більшій мірі [18, с. 72–74].

В цілому, було запропоновано основну та узагальнену перехідність, у якій дію виконують два агенти: агент, який контролює дію добровільно (А) та індивідуальний пацієнс (О), який повністю залежить від дії. Зміни в будь-якому з компонентів цієї узагальненої типової схеми може привести до зниження перехідності [5, с. 141–142]. Отже, можемо згрупувати параметри відповідно до схеми, яку ці компоненти охоплюють:

- 1) властивості агенса або агента 1 (суб'єкта дії)
- 2) властивості пацієнса або агента 2 (об'єкта дії)
- 3) властивості присудка або речення в цілому, видові (ступінь діяльності та реалізації дії) і модальні (ступінь реальності).

Загалом, як зазначає О.О. Селіванова, репрезентація перехідного / неперехідного дієслова залежить від специфіки мов, де способи вираження суб'єктів і об'єктів перехідних і неперехідних дієслів можуть бути різними і простежуватися не у всіх мовах [39, с. 552]. Разом всі ці фактори використовуються, щоб показати

взаємозалежність усіх елементів, які складають загальний зміст речення, синтаксична структура є більшою, аніж сума компонентів, які складають його і жоден з них не може вважатися ізольованим. Складова може варіюватися у формі вираження не тільки з урахуванням її власних семантичних ознак або відносини з іншими, а й відображає інші семантичні особливості іншої складової, що об'єднує їх у єдину структуру.

Отже, ми визначили, що перехідність дієслова – це лексико-синтаксична категорія, яка полягає у доповненні семантичної недостатності перехідного дієслова за рахунок синтаксичної конструкції, в якій він потенційно реалізується, тобто таке дієслово здатне поєднуватися з прямим додатком – іменником у формі знахідного відмінка без прийменника або з прийменником.

РОЗДІЛ 2

СПЕЦИФІКА ПЕРЕХІДНИХ ДІЄСЛІВ В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

2.1. Перехідні дієслова зі значенням зміни процесів

Перехідні дієслова зміни процесів та станів (фізичного, психічного, емоційного стану) складають ядро мовних засобів, що виражають просторові відношення та належать до найбільш важливих лексичних одиниць природної мови. В сучасній іспанській мові вони складають доволі поширену групу: *ocupar, quietar, romper, construir, sorprender, asustar, despreciar, acariciar, bendecir...etc.* Як можна помітити із наведених прикладів, вони дійсно розподіляються за значенням впливу і зміни певного стану.

Саме дієслова активної зміни фізичного стану О. О. Дадуєва відносить до акціональних дієслів [10, с. 100], які у нашій роботі ми визначаємо як **активно-перехідні**, тобто такі, що виражають активний фізичний вплив на об'єкт, виражений додатком. При чому, агент дії (підмет) може бути істотою або неістотою. Наприклад:

La criada limpia el cuarto – Покоївка миє кімнату.

El sol ilumina la tierra – Сонце освітлює землю.

Проте, існують певні активно-перехідні дієслова, які можуть узгоджуватися з суб'єктом, вираженим істотою: *tragar, fusilar, asesinar, empuñar etc.*

До неакціональних О. О. Дадуєва відносить дієслова, у яких ознака цілеспрямованості й активності дії відкидається, тобто, вони не потребують наявності активного і свідомого агента дії [10, с. 101]. Такі перехідні дієслова, у більшості, є **неактивно-перехідними** й емотивнимим, наприклад: *atemorizar* – злякати, *asombrar* – здивувати, *irritar* – злити, *fatigar* – втомлювати тощо. При чому, агент дії, що

узгоджується з такими дієсловами, може бути істотою й неістотою, а об'єкт, на який спрямована дія – переважно істотою.

У нашій роботі ми розглядаємо два типи перехідних дієслів – активно-перехідні (зі значенням зміни фізичного стану об'єкта, що реалізується у прямому додатку) та неактивно-перехідні або емотивні (зі значенням вираження зміни психічного й емоційного стану).

2.1.1. Перехідні дієслова зі значенням зміни стану об'єкта

Фактичний матеріал нашого дослідження, отриманий зі словників іспанської мови [41; 42], дозволяє поділити перехідні дієслова зі значенням зміни фізичного стану на такі групи:

1) обробка певним чином (зробити, змінивши щось певним чином): *barrenar* (свердлити), *horadar* (бурити, проколювати), *escarbar* (рити, копати), *perforar* (свердлити), *afeitar* (голити), *acepillar* (чистити, обстругати), *abrir* (пробивати, розрізати), *agujerear* (продірявлювати), *quemar* (обпалювати), *calar* (пронизувати, вирізати), *encolar* (клеїти), *tornear* (точити, обточувати), *raspar* (вискрібати) тощо;

2) руйнування: *romper* (ламати),

3) обробку певним чином (налагодження чогось): *enjuagar* (висушити), *atascar* (засмітити), *curar* (лікувати), *parchar* (лагодити, латати), *corregir* (корегувати, виправляти), *planchar* (прасувати), *estirar* (розтягувати), *inundar* (наповнювати, затопити), *soldar* (паяти, привалити), *remendar* (латати, штопати, виправляти), *alquitranar* (смолити), *embrear* (просмолити, мазати дьогтем), *zurcir* (зашивати, штопати).

4) обробку певним чином (видалення чогось певним чином): *afeitar* (голити), *aricar* (полоти), *escardar* (полоти, прополювати), *cortar* (різати, рубити), *pelar* (обрізати, обскубувати), *blandear* (трясти, трусити), *remecer* (струшувати, колихати), *zalear* (трясти, вибивати),

rozar (шкребти, корчувати, прополоти), *peizcar* (щипати), *desplumar* (обскубувати), *barrer* (підмітати), *quitar* (знімати), *sacudir* (трясти, вибивати), *desempolvar* (стирати, витирати), *limpiar* (чистити), *desgastar* (витрачати, псувати), *desollar* (обдирати), *secar* (сушити), *arrancar* (виривати, общипувати), *desgarrar* (розірвати, загризти), *rasurar* (зношувати, голити) [2, с. 206].

5) обробку певним чином (здобуття чогось певним чином): *ordeñar* (доїти), *exprimir* (вичавлювати, тиснути), *extraer* (вилучити), *lixiviar* (вилуговувати), *chupar* (смоктати), *succionar* (смоктати, поглинути).

6) обробку певним чином (зміни стану певною обробкою): *despeluzar* (скуповдити), *erizar* (здіймати, скуповдити), *alisar* (пригладжувати, робити гладким), *atusar* (причісувати, пригладжувати, підстригати), *caldear* (сильно нагрівати, розжарювати), *encender* (запалювати), *derretir* (розтоплювати, розплавляти).

7) витяг певним чином (ліквідацію або видалення певним чином): *recocer* (перекип`ятити, переварити), *punzar* (колоти, проткнути), *evaporar* (випаровувати), *escaldar* (розжарювати, обшпарювати), *escoplear* (вирізати, довбати), *grabar* (гравірувати, записувати), *esculpir* (виліпити, висікти), *tonsurar* (підстригати), *asolar* (спустошувати, розоряти), *exterminar* (знищувати, викоринити), *extirpar* (витравити, знищити до кореня), *desarraigar* (знищити, витравити).

8) дію (спричинення певної дії): *rociar* (збризнути), *agotar* (витрачати, викачувати), *socarrar* (палити, підсмажувати), *ahumar* (надимити), *hollinar* (коптити), *trompetear* (трубити), *pregonar* (оповіщати).

9) рух (спричинення руху): *rodar* (рулювати), *frenar* (гальмувати), *abordar* (причалити).

10) зображати / відображати щось: *jugar (el papel)* (відігравати роль), *dibujar* (малювати), *pintar* (фарбувати), *teñir* (закрашувати, тонувати).

До інших значень перехідних дієслів зміни фізичного стану відносять:

1) зачиняти (перегороджувати доступ закриванням): *abrir* (відчиняти, розрізати), *cerrar*(зачиняти), *descerrar* (відчинити), *descubrir* (відкрити).

2) прикріплювати (здійснюватиконтакт між двома об'єктами): *destornillar* (відкрутити), *desatar* (розв'язувати), *soltar* (розв'язувати, звільняти), *desatracarse*(відчалити), *desprender* (відділяти), *apartar* (роз'єднувати), *atornillar* (скручувати), *disminuir* (зменшувати), *desabrochar* (розгорнути, відстібнути), *sujetar* (зміцнювати), *prender* (укорінитися, прикріплювати), *abrochar* (застебнути), *abotonar* (застебнути на гудзик), *enganchar* (чіпляти), *abordar* (причалити), *atracar* (причалити) [2, с. 210].

3) дія (спричинення цієї дії в інтересах агента дії): *afeitar* (голити), *ahorcar* (вішати), *ejecutar* (виконувати), *ajusticiar* (стратити), *revestir* (обшити, покрити), *entoldar* (обтягти), *tapar* (покривати), *tapizar* (обтягнути килимом), *ceñir* (обтягнути), *editar* (друкувати, видавати), *imprimir* (друкувати), *publicitar* (публікувати), *construir* (будувати), *edificar* (споруджувати), *reparar* (виправляти, лагодити), *parchar* (лагодити, латати), *enrejar* (штопати), *coser* (шити, вишивати), *puntear* (пунктирувати).

Особливої уваги потребує дієслово *romper*, що може позначати як зміну фізичного та емоційного стану [42, с. 1614–1615]. Деякі дослідники припускаються думки, що це дієслово належить не до каузативних, оскільки воно може вживатися зі зворотною часткою *se*-таким чином поза межами вираження залишається агент дії, який автоматично перетворюється на об'єкт; подія інтерпретується як така, що відбувається із внутрішнім додатком спонтанно без втручання зовнішньої причини. Ми розглядаємо це дієслово як активно-перехідне,

оскільки воно містить у собі сему спричинювати зміну, передусім, фізичного стану.

Отже, активно-перехідні дієслова можуть виражати зміни різного фізичного стану об'єкта.

2.1.2. Перехідні дієслова зі значенням зміни психоемоційного стану об'єкта (прямого додатка). Такі стани можна розглядати у межах категорії емотивності, проте нас цікавлять, насамперед, перехідні дієслова, які можуть спричиняти психоемоційні зміни, впливати таким чином на об'єкт (прямий додаток).

Перехідними емотивними дієсловами можна називати такі, які узгоджуються з агентом дії (суб'єктом), що може бути виражений особою, істотою, абстрактними поняттями тощо, який впливає на об'єкт (прямий додаток), змінюючи його емоційний стан у певний бік.

Умовно емоції можна розподілити на загалом позитивні (*fascinar, atraer*) та загалом негативні (*avergonzar, atemorizar, humillar*). Певні дієслова, типу *extrañar, asombrar* – дивувати, можуть виражати, варіативні емоції, наприклад:

Las mariposas asombran a todos con su hermosura – Метелики дивують усіх своєю красою.

Me asombró su ausencia – Мене здивувала її відсутність.

У своєму дослідженні С. С. Полежаєва стверджує, що емотивні дієслова вживаються для опису певної комунікативної ситуації, що має свою структуру. Вони визначають учасників ситуації. На референтному рівні учасниками ситуації виступають: носій психоемоційного стану переживання (об'єкт) та агент дії (суб'єкт, що здійснює безпосередній вплив) [21, с. 151]. Наприклад, *Me gusta tu sonrisa*. У цьому прикладі носієм емоційного стану виступає займенник *me*, суб'єктом впливу виступає *tu sonrisa*.

На семантичному рівні кожний учасник ситуації виконує певну семантичну роль. Носій емоційного стану може бути представлений такими ролями, як Агенс, Експеримент та Пацієнс. Суб'єкт, що викликає зміну емоційного стану виступає Агенсом, Причиною та Змістом [21, с. 151].

На синтаксичному рівні перехідне дієслово, як і у більшості випадків, виражається за допомогою присудка. Наприклад:

Elena alegra a su mamá – Олена радує свою матір.

Агенсом тут виступає *Elena*.

Експеримент – психоемоційний стан, у наведеному прикладі – *alegrar*.

Пацієнс – об'єкт, що підлягає психоемоційній зміні. У даному випадку пацієнсом виступає *su mamá*.

Особливість зміни психоемоційних станів за допомогою перехідних емотивних дієслів полягає у тому, що семантичні ролі Пацієнса та Експеримента можуть співпадати, якщо перехідне дієслово вживається як зворотне. Наприклад, порівняймо:

Le humilla su conducta – Її принижує його поведінка.

Se humilla por su conducta – Вона принижується його поведінкою.

У першому прикладі у нас перехідне дієслово зі значенням зміни психоемоційного стану, у другому – не перехідне, а зворотне дієслово.

Суб'єктом дії або агентом дії перехідних дієслів зміни психоемоційного стану, як ми зазначали, можуть виступати люди, істоти, можуть і абстрактні явища (якості, емоції). До цієї групи дієслів належать такі: *alegrar* (тішити, радувати), *fatigar* (втомити, заморити), *irritar* (дратувати), *asombrar* (дивувати, жахати), *sorprender* (здивувати, вразити), *asustar* (лякати), *enfadar* (сердити, дратувати), *angustiar* (наганяти нудьгу, турбувати), *maravillar* (вражати, захопити), *ofender* (образити) тощо.

В іспанській мові продуктивними виступають синтаксичні конструкції, що позначають каузацію емоційного стану і емоційного відношення. Такі конструкції налічують два компоненти: каузативне дієслово та предикативне ім'я емоції: *dar gusto, producir alegría, aumentar inquietud, inspirar amor, despertar simpatía* тощо.

Іспанська мова характеризується наявністю перехідних дієслів, що уже вживаються разом з іменниками на позначення психоемоційних станів. Н. А. Міхеєва розподілила їх на дві групи [20, с. 57]:

1. Дієслова, що позначають посилення / применшення емоції: нейтральні (*producir, dar, motivar, ocasionar, causar* etc.); посилюючі (*aumentar, incrementar, reforzar, multiplicar* тощо); послаблюючі (*calmar, acortar, aliviar, paliar* тощо). Наприклад:

La oscuridad produce temor (da miedo, causa miedo).

Los abrazos aumentan el amor.

Aquellas palabras calmaron su preocupación.

2. Дієслова, що мають метафоричний характер: *inspirar, infundir, despertar, alimentar, cultivar, transmitir, suscitar, generar, escender* тощо. Наприклад:

No se puede transmitir mis emociones.

Los besos encienden el fuego del amor.

Найбільш нейтральними дієсловами, що можуть утворювати синтаксичні конструкції для позначення емоційного стану виступають *producir, dar, causar*. Наприклад: *Un flechazo puede causar sensación de ansiedad. Me da asco esa sopa.*

В іспанській мові більшість перехідних дієслів на позначення зміни психоемоційного стану, що вживаються у конструкціях, використовуються у переносному значенні [20, с. 57]. Вони зберегли свою внутрішню форму, але вони вже не сприймаються як фігура мовлення, поєднуючись з назвами різноманітних емоцій.

Так, *inspirar* (надихнути), *infundir* (вселити), *despertar* (пробуджувати, викликати), *alimentar* (зростати), *generar* (виробляти), *encender* (запалювати), *suscitar* (викликати, породжувати, вселяти), *sembrar* (сіяти, поширювати), *cultivar* (культивувати), *instilar* (непомітно вселяти, вливати), *imbuir* (впливати, переконувати), *inculcar* (впровадити, вселяти), *traer* (принести), *poner* (класти, ставити), *transmitir* (переміщати), *meter* (класти, поміщати), перенесли свою внутрішню форму на емоційну сферу й придали емоціям різноманітні відтінки.

Наприклад, пряме визначення дієслова *inspirar* – *aspirar* (вдихати). У цьому значенні дане дієслово поєднується з іменниками, що позначають повітря або газоподібні субстанції: *brisa*, *aire*, *oxígeno*. Таким чином виникає переносне значенням поданого дієслова – збудити почуття, ідеї: *Ese cuadro despertaba su pasión* – Ця картина пробуджувала її пристрасть.

У своєму дослідженні Н. А. Міхєєва порівнює емоційний стан з рідким тілом, що наповнює організм людини, його душу, серце. Образ емоції як рідкого тіла в іспанській мові передають такі дієслова, як *infundir* (наливати, вливати), *instilar* (вливати повільно, крапля за краплею), *imbuir* (наповнити) [20, с. 59].

У такого роду конструкціях, що позначають психоемоційні стани, метафоризуватися можуть обидва компоненти: дієслово вживається у переносному значенні, а назва емоції набуває додаткового відтінку [20, с. 59].

Таким чином, за допомогою перехідних дієслів на позначення зміни психоемоційного стану ми можемо виразити різноманітні відтінки стану людини. Труднощі у більш детальній класифікації таких перехідних дієслів може пояснюватися тим, що емоції, загалом, неможливо класифікувати через складність їхнього вираження в мові, а також тому, що як кожна людина вважається окремим психотипом з

власним внутрішнім світом, так і кожна лінгвокультура, насамперед, іспаномовна, має певний ресурс вираження різних психоемоційних станів (враховуючи емоційність носіїв іспанської мови), що може бути перспективою окремих досліджень.

2.2. Перехідність і лабільність іспанських дієслів

Протиставлення досліджень стосовно перехідності та видозмін, пов'язаних з категорією перехідності, таких як лабільність дієслова знаходяться в центрі лінгвістичних досліджень окремих мов, зокрема і іспанської. Поняття лабільності привертає увагу багатьох типологів та широко використовується у сучасній формальній традиції, формальній семантиці та лінгвістиці. *Лабільність – здатність дієслова бути як перехідним так і неперехідним без зміни його зовнішньої форми* [15].

Під перехідністю довгий час розумілось лише синтаксична властивість – здатність або нездатність дієслова керувати прямим додатком [16, с. 55–75]. Проте, було помічено, що синтаксична перехідність корелює з семантичними властивостями дієслова, зокрема, було запропоновано дев'ять семантичних параметрів ситуації та її учасників, які корелюють із семантичною перехідністю. Пізніше ці параметри уточнювалися, таким чином він класифікує мови залежно від того, властивості якого актанта-агенса або пацієнса, більш релевантні для протиставлення перехідних і неперехідних дієслів [15; 16]. Було запропоновано розрізняти семантичну і синтаксичну перехідність, кореляції між ними також не є універсальними, оскільки фактори перехідності можуть вступати у конфлікт між собою, окрім того, на синтаксичну перехідність можуть впливати властивості граматики певної мови.

Тим не менш, лабільність є темою, без якої неможливе повне вивчення проблематики перехідності, оскільки вона не так повно представлена у лінгвістичних працях.

У типологічних дослідженнях лабільність або варіювання перехідності розглядається лише в єдиному блоці з іншими способами зміни перехідності [16, с. 55–60]. Однак, при такому підході залишається незрозумілим, чому одні дієслова стають лабільними, а інші ні.

Лабільність знаходиться на перетині трьох груп явищ: перехідності, актантних перетворень (стану і актантної деривації) та лексичних явищ. З одного боку, лабільні дієслова кодують пари ситуацій, що розрізняються актантною структурою [16, с. 72–73]. Прототипний перехід від однієї ситуації до іншої маркується за допомогою граматичного показника актантних деривацій (наприклад, каузативно-перехідного, рефлексивного, зворотнього та ін.). Саме тому можливо зіставлення лабільних дієслів і пар дієслів, в яких один із членів має такий показник. Інші немарковані переходи не мають таких близьких корелятивів серед сегментних показників. Тим самим, можна говорити, що лабільність є у деякій мірі немаркована актантна деривація.

З іншого боку, лабільність пов'язана з перехідністю дієслова поза зв'язку з його актантною структурою [14; 16]. Зокрема, цікавою проблемою є відношення лабільності з прототиповими перехідними дієсловами (наприклад, дієсловами деструкції). Якщо зв'язок між цими явищами є, це означає, що лабільність у деяких мовах може слугувати тестом на прототипну перехідність. Особливо лабільність зближується з семантичною деривацією в мовах, де вона характерна тільки для вузької семантичної групи дієслів. Лабільність, можна сказати, є мінімальною семантичною деривацією: семантичні зрушення є, але вони незначні [1, с. 162].

Суттєвим істотним недоліком лабільності як зміни перехідності є неточність самого терміну «перехідне вживання». Найбільш очевидним рішенням є просто розуміти у перехідному вживанні наявність прямого додатку.

Зрозуміло, що, оскільки в мовах світу зустрічається величезна кількість видів еліпсиса (велика кількість різновидів має навіть одне кореферентне опущення), поняття перехідності, що трактується таким чином, просто втрачає свій сенс [16].

Можна уточнити поняття перехідності таким чином: неперехідною вважається конструкція, у якій при дієслові не виражений прямий об'єкт, і найближчий контекст не дає можливості відновити його.

Відповідно, і розуміння лабільності як «міни перехідності» не є задовільним, оскільки передбачає певним поняття «неперехідного вживання». Треба зробити одну обмовку: в одному випадку широкое, «синтаксичне» розуміння лабільності, наведене вище, є цілком задовільним. Це відбувається, коли класи перехідних і неперехідних дієслів в описуваній мові не тільки розрізняються по маркуванню виражених поверхнево актантів, але також виявляють різні властивості в інших випадках [16, с. 57–62]. Найбільш очевидні два підтипи цієї ситуації – перший із них формують випадки, коли перехідні і неперехідні дієслова розрізняються морфологічно, другий – випадки, коли ці групи дієслів по різному формують ті чи інші похідні конструкції.

Як було зазначено вище, зміну перехідності ми вважаємо важливою, але не основною властивістю лабільного дієслова, за належного семантичного і синтаксичного відношення лабільність може розглядатись і без цього. Розрізняють два типи варіативності, які не використовують перехідність, але приводять до міни суб'єкта – при перехідних та неперехідних дієсловах. Окрім того аналізується зв'язок між актантною деривацією та перехідністю, – як синтаксичною так і

семантичною. Зниження кількості актантів часто слугує зниженню перехідності і навпаки [16, с. 59–62].

Почнемо з деривації у перехідних дієсловах, оскільки цей тип був детально розглянутий у типології. Такі деривації можна розділити на два типи: що зачіпають прямий об'єкт та ті, що змінюють тільки суб'єкт і периферійного учасника ситуації.

До першого типу відносять варіативність таких дієслів: *subrir*, *inundar*, *apagar*. У працях Ю. Апресяна, що для таких дієслів суб'єктом може виступати агент або речовина [1, с. 257–262]. Наведемо приклад:

Ha apagado el fuego con el agua.

El agua apagó el fuego.

Здавалося б, перетворення дієслова *inundar* мінімальні і не стосуються прямого об'єкту. Однак для багатьох мов і лексем вони є нехарактерними.

Звичайно, напрямок цієї деривації зрозумілий – задіяні в ньому дієслова, як правило, перехідні і мають агентивний суб'єкт. Нариклад:

Enseño las fotos.

La profesora enseña a Elena a hablar en español.

Це прототипічно перехідні агентивні вживання, а неагентивні є результатом **немаркованої деривації** – **зміна перехідного вживання на неперехідне** [14;15, с. 3; 16, с. 71–74].

Більш значними є перетворення деривації, що змінюють прямий додаток, але не усувають його. Тобто прямим додатком стає суб'єкт (агент дії).

2.3. Нульовий додаток у перехідних дієсловах

Категорія перехідності в іспанській мові розглядається як лексико-синтаксична категорія. Як лексична, вона є постійною характеристикою дієслівної лексеми. Це значення фіксує відношення “дієслово-об'єкт”

(дієслово – прямий додаток). Перехідні дієслова позначають дію, спрямовану на якийсь об’єкт, неперехідні – на стан суб’єкта або дію, замкнену в самому суб’єкті, тобто таку, яка не спрямована, не “переходить” на інший зовнішній предмет [26, с. 270–299]. Синтаксичний рівень – це рівень, на якому перехідність формально виражається через сполучуваність дієслівного предиката з прямим додатком [28, с. 190; 29, с. 108].

Основним засобом вираження прямого додатка в іспанській мові є іменник (без прийменника або з прийменником *a*). Периферійні засоби вираження прямого додатка в українській та іспанській мовах здебільшого збігаються. До них належать родовий відмінок іменника, орудний, місцевий відмінок з прийменником в українській мові та підрядні з’ясувальні речення, інфінітивний додаток і так званий нульовий додаток в іспанській мові.

Отже, окремим типом периферійної репрезентації перехідності є абсолютне вживання перехідних дієслів, тобто вживання дієслівної лексеми, лексичне значення якої передбачає здатність сполучатися із прямим додатком, із нульовим додатком. Це явище (в мовознавчій літературі) позначається також термінами *нейтралізація перехідності*, *імпліцитна перехідність*, *функціональна перехідність*, доволі поширене поняття, але у лінгвістичних дослідженнях є недостатньо висвітленим.

Перехідні дієслова – це *синсемантичні* слова, тобто дієслова відкритої семантики, значення яких розкривається повністю за допомогою інших слів, що проявляється на синтаксичному рівні через необхідність зв’язку з прямим додатком [12, с. 519–537]. Аналізуючи знахідний відмінок прямого додатка в українській мові, І. Вихованець підкреслює, що зв’язок знахідного відмінка і дієслова є органічним і взаємним: знахідний відмінок не функціонує поза зв’язком з дієсловом, а саме дієслово вимагає знахідного відмінка, щоб оформити таку

конструкцію, яка буде закінченою у формальному і семантико-синтаксичному плані [8, с. 37–39].

Абсолютивне вживання таких дієслів якраз є такою зоною функціонування перехідності, в якій семантичний і формальний рівень розходяться: об'єкт, присутній на значеннєвому рівні, не має свого формального вираження на синтаксичному рівні.

Це розходження пов'язане, передусім, з інтенцією мовця [11, с. 61–63]: його незацікавленість об'єктом, який в певній ситуації є неважливим, призводить до опущення об'єкта (прямого додатку) у формальному плані. Наприклад:

- ¿*Compras esa falda?* – Купуєш цю спідницю?
- *No, no compro* (-). – Ні, не купую.

Окрім цього, причиною опущення прямого додатка на формальному рівні може бути те, що він є само собою зрозумілим і входить у значення самого присудка, як приклад – дієслова: *beber* – пити, *fumar* – палити, *cocinar* – готуватитищо.

Семантичне включення відбувається у тих випадках, коли в окремих мовних ситуаціях із якимсь присудком передбачається лише один прямий додаток, який стає частиною значення дієслова, а його номінація є зайвою [3, с. 30]. Так, у безоб'єктному вживанні дієслова *beber* включеним є прямий додаток, який позначає рідину, частіше - спиртні напої [42, с. 225]. Таким чином, у реченні – *Bebe demasiado* – розуміється перш за все, що хтось зловживає спиртним.

Про деякий ступінь включення прямого додатка в саме значення дієслова можна говорити про такі, сполучуваність яких обмежена невеликою кількістю актантів, причому найчастіше вони представлені іменниками, які належать до одного і того ж лексико-семантичного класу. Найчастіше – це різновид предикатів, які [22, с. 234–235]:

- імплікують (включають) об'єкт, яким діють – *cebar = darceba* «корм для скотини» (*alganado*), тобто *cebar* уже імплікує прямий додаток;
- інструмент дії – *fusilar = matar con fusil* «убити рушницею когось» (*a una persona*), *fustigar = golpear con la fusta* «бити батоном коней» (*a los caballos*).

Є й інші інструментальні дієслова з включеним об'єктом дії (перехідним додатком) [22, с. 235]: *rastrillar – arrellañar (la tierra) con un rastrillo*, тобто «грабляти» включає у себе саме поняття «розрівнювати землю граблями»; *garrochar* – мається на увазі – «биків» (*picar al toro con la garrocha* – поранити бика пікою) тощо.

У мовленні опущення об'єкта дії (прямого додатку), зазвичай, зумовлена зосередженням уваги мовця на якомусь іншому елементі ситуації [3, с. 30–32]. Елімінацією додатка, через присудок підкреслюються характеристики підмета, тобто суб'єкта дії – найчастіше це його диспозитивні характеристики або характеристика з точки зору його професії.

Можливість вживання перехідних дієслів з так званим нульовим додатком більш характерна для дієслів зі значенням абстрактної дії. Тобто, це можуть бути дієслова розумової діяльності, дієслова перцепції або сприйняття: *ver* – бачити, *contar* – рахувати, розповідати, *decir* – сказати, *leer* – читати, *pensar* – думати, *hablar* – говорити, *saber* – знати, *querer* – хотіти, *oír* – чути, *observar* – спостерігати тощо.

Певні перехідні дієслова зміни фізичної дії також мають здатність включати в себе об'єкт самої дії (прямий додаток), коли часто відбувається узагальнення дії: *construir* – будувати, *matar* – вбивати, *jugar* – грати, *bailar* – танцювати, *comer* – їсти, *escribir* – писати тощо.

Часто дієслова на позначення зміни психофізичного стану також можуть включати у себе прямий додаток, це часто дієслова мовленнєвого впливу (усного чи письмового) [22, с. 237]:

ordenar – dar una orden, mandar – ejercer un mando, autorizar – declarar autorización, permitir – dar un permiso, culpar – atribuir una culpa, – вони включають у себе, навіть кілька додатків (суб'єкта впливу і предмет впливу).

Так, *ordenar* – віддавати (що?) – наказ (кому?) – особі, істоті.

Додамо інші дієслова з включеним додатком:

Abrincar – сварити, recomendar – рекомендувати, prescribir – прописувати, pedir – просити, convencer – завіряти, llamar – звати, halagar – хвалити тощо.

До такого типу предикатів, що можуть вживатися із нульовим додатком, А. В. Супрун відносить перехідні дієслова, що позначають зміну психоемоційного стану [22, с. 237]: *irrtar, enfadar, enojar, alegrar, regocijar, aterrar, espantar, animar, entusiasmar, complacer, contentar* тощо. Це пояснюється імплікованою спрямованістю цих дієслів на суб'єкт – істоту.

У межах семантичного відношення “виконувати дію” – “дія виконується”, Ю.Апресян зазначає, що такі дієслова можуть вживатися як з прямим додатком (як перехідні) і як неперхідні у межах значення “спричинення дії” – “дія” [1, с. 208], наприклад:

Hervir el agua – el agua hierve (кип'ятити воду – вода кипить);

Dormir al niño – el niño duerme (приспати дитину – дитина спить)

Окрім лексичного значення дієслова, необхідно виділити такий чинник, як дієслівний вид. Вживання дієслів з нульовим додатком більш характерне для дієслів недоконаного виду.

Іноді саме по собі семантичне значення деяких дієслів ускладнює вживання із рими прямого додатку (саме тому він розуміється як

нульовий оскільки є імплікований дієсловом) [5, с. 143; 27, с. 71]: *morir, vivir, quedar, dormir., etc.* додаток, який у рідких випадках може вживатися з такими дієсловами, уточнює саме значення дієслова, але, при цьому часто вживається з означенням:

Murió una muerte horrible.

Vivió una vida muy larga.

Конструкції такого типу виходять з латинського звороту, що має назву «*figura etymológica*» [5, с. 143].

Здійснивши аналіз різних точок зору щодо обов'язкової наявності прямого додатка поряд із перехідними дієсловами, бачимо, що відкритим і цікавим залишається питання нульового або включеного додатка у деяких перехідних дієсловах або неперехідних у якості перехідних (що залежить від їхнього вживання), вивчення чого в іспанській мові може становити перспективи подальших досліджень.

РОЗДІЛ 3

ПРЕДСТАВЛЕННЯ КАТЕГОРІЇ ПЕРЕХІДНОСТІ ДІЄСЛОВА НА УРОКАХ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ У ЗСО

3.1. Обґрунтування подачі граматичного матеріалу «Перехідні дієслова» на уроках іспанської мови

Грамматична компетентність – це здатність людини до коректного граматичного оформлення своїх усних і писемних висловлювань та розуміння граматичного оформлення мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок і знань та граматичної усвідомленості. Основними компонентами граматичної компетентності виступають, таким чином, граматичні навички, граматичні знання і граматична усвідомленість. Розглянемо компоненти граматичної компетентності. Говорячи про знання як компонент граматичної компетентності, слід, перш за все, вирішити питання, яку граматику ми маємо на увазі. Існує так звана лінгвістична (або аналітична, формальна) граматики, тобто науковий лінгвістичний опис системи правил певної мови, і педагогічна (або навчальна) граматики, яка являє собою перероблені правила лінгвістичної граматики, пристосовані для навчання мови. Педагогічна граматики завжди контрастивна, бо враховує вплив рідної мови. Навчальний матеріал до неї відбирається за суто методичними критеріями: нормативності, вживаності, відповідності потребам спілкування. Він організується циклічно й концентрично (а не системно-лінійно, як у лінгвістичній граматиці), передбачаються фази систематизації і повторення. Уточнюючи поняття “педагогічна граматики”, дослідники (Л.М. Черноватий., Г. Хельбіг, Р. Дірвен) визначають її як будь-який, орієнтований на вчителя і учня, опис або спосіб пред’явлення правил іноземної мови з метою забезпечення процесу його засвоєння, а також

управління цим процесом. Метою застосування педагогічної граматики є перехід тих, хто навчається, до так званої інтуїтивної граматики, яка визначається як імпліцитне знання структури мови, тобто це знання, яке зазвичай не усвідомлюється, проте воно лежить в основі здібності того, хто говорить/ пише, породжувати граматично коректні висловлювання, або здібності того, хто слухає/ читає, розуміти їх. Існують різні типи навчальної інформації, які допомагають учням одержувати граматичні знання: 1. Правила (описові правила і правила-інструкції). 2. Зразок мовлення на рівні словоформи, словосполучення, фрази, понадфразової єдності. 3. Модель. 4. Схеми. 5. Ілюстративна таблиця. 6. Когнітивна метафора (вербальна або зображальна) [19, с. 234].

Грамматичні навички є найважливішим компонентом граматичної компетенції. Грамматичні навички, як і всі інші мовленнєві навички, мають характеризуватися такими ознаками як автоматизованість, гнучкість і стійкість та формуватися поетапно. Сформованість репродуктивної граматичної навички – одна з передумов функціонування вміння висловлювати свої думки в усній і письмовій формах (говоріння і письмо). Сформованість рецептивної граматичної навички – одна з передумов функціонування уміння розуміти думки інших людей в усній і письмовій формах (аудіювання і читання). На відміну від репродуктивної граматичної навички, яка передбачає вибір форми згідно з комунікативним наміром, ситуацією мовлення тощо, першою операцією у формуванні рецептивної граматичної навички є сприймання звукового або графічного образу граматичної структури. Якщо рецептивна граматична навичка сформована, сприймання супроводжується розпізнаванням граматичних форм і співвіднесенням їх з певним значенням [19, с. 239–240].

Формування граматичної компетентності починається у початковій школі. Після закінчення 4'го класу молодші школярі згідно чинної програми мають вийти на рівень А1 ІКК (за глобальною шкалою

ЗЄР), а значить – на той самий рівень граматичної компетентності. Проте дослідники, які займаються проблемами початкової школи (наприклад О. О. Паршикова), на основі даних психологів і психолінгвістів вказують, що засвоєння граматики іноземної мови у молодших школярів буде значно різнитися у 1, 2 класах і в 3, 4 класах: перші знаходяться на так званій дограматичній стадії засвоєння іноземної мови, другі – на граматичній стадії. Тому рекомендації програми про імпліцитне засвоєння граматики у початковій школі слід сприймати диференційовано: учні, що знаходяться на “дограматичній” стадії, ще не спроможні усвідомити граматичні закономірності іноземної мови, у них навіть немає досвіду вивчення граматики рідної мови. Завдання учителя – дати учням якомога більше зразків мовлення, які вони спочатку вживають без змін, потім з мінімальними змінами згідно із ситуацією мовлення, створеною вчителем. На “граматичній” стадії молодші школярі вже можуть вносити зміни у зразки мовлення спочатку на синтаксичному, а потім і на морфологічному рівні (О. О. Паршикова). На цій стадії засвоєння іноземної мови буде недоцільно обмежитися лише імпліцитним засвоєнням граматичної сторони мовлення, і вже згодом можна застосовувати прийоми, завдяки яким учні не лише отримують, але й самі здобувають необхідні їм граматичні знання. В основній школі згідно з чинною програмою учні мають досягти рівня ІКК А2, в тому числі й такого її компонента як граматична компетентність. Головним завданням тут є оволодіння так званим активним граматичним матеріалом. Звичайно, учні основної школи мають не лише імітувати вчителя, але й породжувати свої власні висловлювання з конкретними граматичними структурами, а також розуміти їх у мовленні вчителя, інших учнів, і найголовніше – у мовленні носіїв мови, для чого слід активно застосовувати фоно- і відеофонограму. У старшій (переважно профільній школі) з’являється необхідність засвоювати не лише активний граматичний матеріал (до

початку занять у старшій школі він в основному вже засвоєний), але й так званий пасивний граматичний матеріал, що належить до шкільного граматичного мінімуму. Це граматичні структури, які зустрічаються переважно у фахових або фахово спрямованих текстах, які учні будуть читати у старшій школі. На цьому етапі слід забезпечувати більшу автономність учнів, їхню самостійність у формуванні граматичної компетентності [19, с. 242–243].

Вважаємо що досліджуваний матеріал нашої роботи «Специфіка перехідності іспанського дієслова та методика вивчення його на уроках граматики іспанської мови» можна подавати на уроках іспанської мови у старших класах оскільки він вимагає наявності певної граматичної компетентності в учнів старшої школи. Він може подаватися та пояснюватися для формування пасивного граматичного мінімуму. На цьому етапі в старших класах передбачається розуміння таких граматичних категорій дієслова: час, стан (активний, пасивний), вид (доконаний, недоконаний). Саме тому раціональним вважаємо пояснення іншої категорії дієслова, таку як перехідність.

3.2. Система вправ для введення та закріплення граматичного матеріалу з теми «Перехідні дієслова» на уроках іспанської мови

Зважаючи на наш досліджуваний матеріал (перехідні дієслова та прямий додаток) вважаємо доречним подачу цього матеріалу на уроках іспанської мови у старших класах. Оскільки немає окремо уроків з практичної граматики іспанської мови у ЗСО, подачу цього матеріалу потрібно залучати до поточних уроків.

Слова вчителя:

З синтаксичної точки зору дієслова поділяються на перехідні та неперехідні.

Перехідні (транзитивні) дієслова - це дієслова, що виражають дію, спрямовану на якийсь предмет, виражений у реченні прямим додатком. Наприклад: *poner un libro* - покласти книгу, *escribir una carta* - писати листа.

Неперехідні дієслова не виражають дії, спрямованої на інший предмет і тому не мають при собі прямого додатка. Це дієслова типу: *andar* – “горіти”, *ir* – “йти”, *poder* – “могти”.

Часто багатозначні дієслова в одних своїх значеннях вживаються як перехідні, в інших як неперехідні. Наприклад: *trabajar* у значенні “працювати” - неперехідне дієслово, а в значенні “обробляти” - перехідне; *comer* в значенні “їсти, з'їдати” - перехідне, а в значенні “харчуватися, обідати” – неперехідне. А зараз я пропоную вам виконати завдання і перевірити себе. Для першого і другого завдання я поділю вас на два варіанти. Третє завдання буде творчим.

Завдання 1. *Lea y diga si el verbo subrayado es transitivo o intransitivo.*

Учні повинні прочитати речення та сказати, підкреслені дієслова є перехідними чи неперехідними.

Варіант 1.

1. Yo escribo una carta.
2. Los niños van a la escuela.
3. El agua se congela a 0 ° C.
4. El padre recoge a su hija del jardín de infantes.
5. Hice café.
6. El auto conducía demasiado rápido.
7. Bailamos toda la noche.
8. Conocí a un viejo amigo ayer.

Варіант 2.

1. Le mostramos el álbum de fotos.
2. Estaba lloviendo en ese momento.
3. Ella serió de la broma.
4. Dormían en la calle.
5. Me comí las cerezas.
6. Mi padre no toma café.
7. Trabajé toda la noche.
8. Le dio el libro a la maestra.

Завдання 2. Lea las oraciones y subraye el complemento directo, si el es. Explica la diferencia entre los verbos transitivos e intransitivos.

Учні повинні уважно прочитати речення та знайти і підкреслити прямий додаток, якщо він є.

Варіант 1.

1. ¿Qué le has hecho a tu cabello?
2. Helen trajo el tema nuevamente esta tarde.
3. ¿Vienes a la fiesta de disfraces este fin de semana?
4. La mantequilla ha estado en el mostrador por más de tres horas.
5. Durmió una siesta de dos horas.
6. Tú duermes en la habitación de invitados.
7. Ha saltado la zanja.
8. Ha saltado en paracaídas.

Варіант 2.

1. Subes las escaleras muy deprisa.
2. Sube a la terraza por la ropa tendida.
3. Juan no sospecha nada.
4. Juan sospecha de Luis.
5. Hubert luchó con su conciencia por el incidente.
6. Dos hombres con más caras sobre sus caras sostenían el banco en la calle 42 hoy.

7. El adolescente había destrozado su auto nuevo pocos días después de su compra.

8. Los suscriptores escribirán sobre ese controvertido artículo durante meses.

Завдання 3. Escribe oraciones con tres verbos en uso transitive y otras tres con los mismos verbos en uso intransitive.

Ejemplo: Le fusilaron a medianoche/

Fusilaron a Ford en 1892.

Слова вчителя: Отже, ми виконали завдання і добре потренувалися.

Домашнім завданням буде вивчити правила та зробити 5, 6 завдання в підручнику.

ВИСНОВКИ

Розгляд основних положень дипломної роботи, присвячених категорії перехідності / неперехідності іспанського дієслова, дозволив досягнути мети завдяки визначеним завданням. Під час написання кваліфікаційної роботи було опрацьовано наукову та методичну літературу з цього питання, окреслено загальне поняття перехідності дієслова, описано різновиди перехідних дієслів зі значенням зміни фізичного і психоемоційного станів, визначено взаємозв'язок категорії перехідності з лабільністю, проаналізовано поняття нульової реалізації додатка у перехідних дієсловах, а описано методику вивчення перехідних дієслів на уроках іспанської мови у ЗСО.

Специфіка більшості сучасних лінгвістичних досліджень полягає у встановленні зв'язків між відомими явищами або фактами дисциплін, суміжних з наукою про мову. Так і поняття перехідності дієслова дозволяє розглядати цю категорію у руслі транзитології.

У роботі розкрито, що перехідність дієслова – це лексико-синтаксична категорія, яка полягає у поповненні семантичної недостатності перехідного дієслова за рахунок синтаксичної конструкції, в якій він потенційно реалізується. Таке дієслово здатне поєднуватися з іменником у формі знахідного відмінка без прийменника (або з прийменником за умов вживання іменника-особи у ролі прямого додатку).

У процесі написання роботи було визначено, що дієслівна категорія, яка виражає відносини між суб'єктом (агентом), що здійснює дію, і об'єктом, на який ця дія спрямована, є категорією перехідності. Ця категорія традиційно представлена опозицією перехідних та неперехідних дієслів. Поділ на перехідні та неперехідні дієслова визначається присутністю або відсутністю прямого додатку. Ще однією головною перехідних дієслів є те, що вони, на відміну від неперехідних

дієслів, можуть використовуватися у формах пасивного стану. При цьому неперехідні дієслова не мають прямого додатку. Із розвитком функціонально-граматичної теорії О. Бондарка, стан і перехідність досліджують в аспекті суб'єктно-предикатно-об'єктних відношень. Функціонально-семантичне поле стану за допомогою різних засобів (морфологічних, словотворчих, лексичних, синтаксичних) виражає відношення дії до суб'єкта та об'єкта. Категорія перехідності у такому трактуванні стосується поняття функціонально-семантичного поля стану як частини по відношенню до цілого, або як видового поняття по відношенню до родового.

У нашій роботі ми розглянули два типи перехідних дієслів – *активно-перехідні* (зі значенням зміни фізичного стану об'єкта, що реалізується у прямому додатку) та *неактивно-перехідні або емотивні* (зі значенням вираження зміни психічного й емоційного стану). Крім перехідних та неперехідних дієслів у нашій роботі ми дослідили групу лабільний дієслів, тобто дієслів, які можуть бути як перехідними, так і неперехідними без зміни зовнішньої форми.

Категорія перехідності в іспанській мові розглядається як суто лексико-семантична категорія. Як лексична, вона є постійною характеристикою дієслівної лексики, що міститься в її значенні; а в синтаксичному плані – це значення фіксує відношення “предикат – об'єкт”. Проте, окремим типом периферійної репрезентації перехідності є самостійне вживання перехідних дієслів, тобто вираження перехідності через *нульовий додаток*. Це явище позначається як нейтралізація перехідності або імпліцитна перехідність або функціональна перехідність.

Отже, проведене дослідження показало, що не існує чітко визначеної межі між перехідними і неперехідними дієсловами в сучасній іспанській мові. Здатність дієслова бути перехідним чи неперехідним закладено вже в його семантиці. Однак, певні дієслова можуть

реалізовувати як перехідність, так і неперехідність залежно від контексту вживання.

У нашій роботі описано методику вивчення категорії перехідності у старших класах ЗСО на уроках іспанської мови та запропоновано систему вправ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апресян Ю. Д. К построению языка для описания синтаксических свойств слова // Проблемы структурной лингвистики. М.: Наука, 1973. С. 279–325.
2. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. М.Наука. 1974. 367 с.
3. Боброва Г.А. Некоторые случаи безобъектного употребления переходных глаголов // Вопросы структуры и функционирования русского языка. Томск : Просвещение, 1979. С.75
4. Васильева-Шведе О. К. Грамматика испанского языка. М. : Изд-во лит-рына иностранных языках, 1956. 384 с.
5. Васильева-Шведе О. К. Теоретическая грамматика испанского языка. Морфология и синтаксис частей речи: [для ин-тов и фак. иностр. яз.]. М. : Высшая школа, 1972. 342 с.
6. Виноградов В. В. Вопрос о переходности и непереходности глагола. М.: Государственное учебно-педагогическое издательство, 2001.639 с.
7. Виноградов В. С. Грамматика испанского языка: Практический курс: [учебник для ин-тов и фак. иностр. яз.] 7-е издание. М.: КДУ, 2005. 432 с.
8. Вихованець І. Р. Система відмінків української мови. К. : Наукова думка. 1987. 232 с.
9. Глушук-Олея Г. І. Взаємозв'язок категорій каузативності та перехідності у лінгвістиці // Матеріали наук.-паркт. конф. «Мова, освіта, культура в контексті євроінтеграції». Київ : КНЛУ, 2010. С. 28–30.
10. Дадуева Е. А. Каузативные отношения в глагольной лексике бурятского языка в сопоставлении с русским языком : дис. канд.

филол. наук : спец. 10.02.22 "Языки народов зарубежных стран Европы, Азии, Африки, аборигенов Америки и Австралии (монгольские языки)". Улан-Удэ, 2008. 187 с.

11. Долинина И. Б. Маркировка субъектных отношений и валентностных категорий английского глагола // Категория субъекта и категория объекта в языках различных типов. Л. : ЛО Наука, 1982. С. 65–67.
12. Іваницька Н. Б. Дієслівні системи української та англійської мов: парадигматика і синтагматика. Вінниця, 2011. 636 с.
13. Корбозерова Н. М. Порівняльнатипологія іспанської української мов : навч. посібник для студ. ін-тів і фак-тів іноз. мов. К. : Вища школа, 1992. 174 с.
14. Летучий А. Б. К типологии классов лабильных глаголов. URL:aletuchiy.narod.ru/handouts_articles/Transitivity/typology_systems.pdf
15. Летучий А. Б. Лабильность глаголов: связь с семантикой и актантной структурой (на материале германских, славянских, арабского, тюркских и других языков) URL:www.ksu.ru/conf/LENCA-2/183.rtf
16. Летучий А. Б. Непрототипическая переходность и лабильность: фазовые лабильные глаголы // Вопросы языкознания. 2005. №4, М. : Наука, 1988. С. 55–75.
17. Литвиненко Е. В. Грамматика испанского языка. К.: Вища школа, 1976.С. 207–213.
18. Лузина Л.Г. Распределение информации в тексте (когнитивный и прагматический аспекты). М.: ИНИОН, 1996.190 с.
19. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К. Ленвіт, 2013. 590 с.

20. Михеева Н. А. Семантико-синтаксическая структура конструкций, обозначающих каузацию эмоционального состояния и эмоционального отношения // Филологические науки в МГИМО: Сборник науч. трудов № 31 (46) / М.: МГИМО (У) МИД России, 2008. С. 55–65.
21. Полежаева С. С. Семантико-грамматические особенности эмотивных глаголов, описывающих каузацию субъектом эмоционального переживания у себя самого и другого лица // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов : Грамота, 2013. № 11 (23). С. 150–158. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/semantiko-grammaticheskie-osobennosti-emotivnyh-glagolov-opisyvayuschih-kauzatsiyu-subektom-emotsionalnogo-perezhivaniya-u-sebya>
22. Супрун А. В. Грамматика и семантика простого предложения (на материале испанского языка). М. Наука. 1977. 260 с.
23. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса / Л. Теньер. М. : Прогресс, 1988. 656 с.
24. Тропина Н. И. Глагол как средство речевого воздействия. М. : Изд-во МГУ, 1989. 95 с.
25. Урусова Г. В. Пособие по теоретической грамматике испанского языка. К. : Вища школа, 1977. 143 с.
26. Bello A. Gramática de la lengua castellana. Madrid : EDAF, 1984. 379 p.
27. Gili y Gaya S. Curso superior de sintaxis española. La Habana : Instituto del Libro, 1968. 347 p.
28. Gómez Torrego L. Gramática didáctica del español. Madrid : Huertas Industrias Gráficas, 2009. 543 p.
29. Hernández G. Análisis gramatical. Madrid. Alcobendas. 2004. 261 p.

30. Lenz R. La oración y sus partes. Estudios de gramática general y castellana. 4-ed. Santiago-Chile : Junta para ampliación de estudios e investigaciones científicas, 1944. 558 p.
31. Litvinenko E. V. Gramática de la lengua española. Kiev: Edición de la Universidad de Kiev, 1969. 236 p.
32. Moreno Cabrera J. C. Curso universitario de la lingüística general. Segunda edición corregida. T. 1: Teoría de la gramática y sintaxis general. – Madrid : Síntesis, 2002. 799 p.
33. Moreno Cabrera J. C. La diátesis anticausativa. Ensayo de sintaxis general // Revista española de Lingüística. Madrid, 1984, № 14, 1. P. 19–84.
34. Moreno Cabrera J. C. Lingüística 4. Fundamentos de sintaxis general. Primera reimpresión corregida. Madrid : Síntesis, 1994. P. 48–54.
35. Perez-Rioja J. A. Gramática de la lengua española. Madrid : Editorial Tecnos, 1965. 521 p.
36. Roca Pons J. Introducción a la gramática. La Habana : Pueblo y Educación, 1968. 142 p.
37. Seco R. Manual de gramática española. La Habana : Pueblo y Educación, 1973. 402 p.

СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

38. Розенталь Д. Э. Словарь-справочник лингвистических терминов. М. : Просвещение, 1976. 352 с.
39. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля. 2011. 843 с.
40. Diccionario de la lengua española / Real Academia Española. Rotativas de Estella, 2001. Tomo I. 1180 p.

41. Diccionario de la lengua española / Real Academia Española. Rotativas de Estella, 2001. Tomo II. 2368 p.
42. Diccionario de uso del español actual. CLAVE. Madrid: Cisma. 1996. 2056 p.
43. Lázaro Carreter F. Diccionario de términos filológicos, 9-a reimpresión. Madrid: Gráficas Condor, S.A., 1998. 443 p.